

ВІДЗИВ

офіційного опонента Комар Ольги Анатоліївни, доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри фахових методик та інноваційних технологій у початковій школі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини про дисертацію СИНЦЬКОЇ Наталії Вікторівни на тему «Формування готовності майбутніх учителів математики до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості», представлену на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дослідження

Відповідно до вимог сьогодення сучасна вища школа зорієнтована на якісну підготовку конкурентоспроможного фахівця, тому потрібно вдосконалювати рівень підготовки, у нашому випадку вчителів математики.

Формування готовності майбутніх учителів математики до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості є важливим складником професійної діяльності сучасних учителів, оскільки компетентний учитель позитивно впливає на формування творчої особистості учня, може досягти кращих результатів у професійній діяльності, реалізує свої творчі можливості. Цю проблему віддзеркалено в документах професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти з дипломом молодшого спеціаліста» (23.12.2020), Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 р., Законі України «Про вищу освіту», Державній програмі «Вчитель», Концепції 12-річної загальної середньої освіти та ін.

Треба зазначити, що формування готовності майбутніх учителів математики до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості тісно пов'язана і з суспільними, соціальними відносинами, оскільки у молодого покоління спостерігається зниження інтересу до навчання і математики особливо. У такому контексті дослідження Н. В. Синіцької є актуальним для вітчизняної теорії і методики професійної освіти, адже його предметом обрано готовність майбутніх учителів математики до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості.

— **Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів** рецензованого дослідження Н. В. Синіцької полягають у тому, що *вперше*:

— *конкретизовано* теоретичні основи професійної підготовки майбутнього вчителя математики до диференційованого навчання;

— *з'ясовано* стан розробленості проблеми формування готовності майбутніх учителів математики до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості; *уточнено* зміст поняття «готовність майбутніх учителів до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості»;

— *визначено та схарактеризовано* педагогічні умови підготовки майбутніх учителів математики до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості; структурні компоненти готовності майбутніх учителів математики до диференційованого навчання, критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх учителів математики до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості;

— *спроєктовано й обґрунтовано* систему підготовки майбутніх учителів математики у вищих педагогічних закладах освіти до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості та реалізовано її на практиці;

— *визначено* у майбутніх учителів математики мотиваційно-ціннісних установок до

здійснення диференційованого навчання; посилення змістової насиченості процесу формування готовності майбутніх учителів математики до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості шляхом уведення факультативного курсу «Підготовка майбутнього учителя математики до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості»;

– *подальшого розвитку* набули зміст, форми, методи та науково-методичне забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів математики до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Сформульовані Н. В. Синіцькою наукові положення, висновки і пропозиції дисертаційного дослідження є аргументованими та змістовними.

Достовірність одержаних результатів підтверджується теоретико-методологічною обґрунтованістю вихідних положень дослідження, застосуванням наукових методів, апробацією та впровадженням результатів роботи в освітню реальність вищих навчальних закладів, у яких здійснюється підготовка вчителів математики.

Аналіз основних положень змісту дисертації свідчить про досягнення здобувачкою мети і розв'язання висунутих завдань. Висновкам, представленим у дисертації, властиві повнота та логічність викладу.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується широтою й різноманітністю опрацьованої джерельної бази (280 джерел), що обґрунтовує належний рівень опрацювання стану проблеми у контексті заявленого професійно-гуманітарного підходу.

Оцінка змісту і завершеності дисертації

У вступі обґрунтовано актуальність та доцільність дослідження, визначено мету та завдання, об'єкт і предмет; розкрито наукову новизну й практичне значення роботи; подано інформацію про апробацію результатів дослідження, публікації автора; подано відомості про структуру й обсяг дисертації.

Наявна архітектоніка дослідження представлена його змістом, складеним з трьох розділів, кожний з яких є логічно сформульованим елементом теоретичного, організаційно-методичного і дослідно-експериментального рівнів наукової рефлексії, що дозволило обґрунтувати та експериментально довести ефективність авторської методики вирішення проблеми формування готовності майбутніх учителів математики до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості як актуальної для теорії і практики професійної освіти.

Найбільш істотними науковими результатами першого розділу дослідження «Теоретичні основи професійної підготовки майбутніх учителів математики до диференційованого навчання» – проаналізовано філософську, історичну, психолого-педагогічну літературу, в якій розглядаються основні етапи розвитку освіти та професійної підготовки майбутніх учителів математики в Україні, сутність базових понять дослідження, здійснено теоретичний аналіз професійної підготовки майбутніх учителів математики до роботи в школі сільської місцевості.

У розділі 2 «Розробка системи формування готовності майбутніх учителів математики до диференційованого навчання» охарактеризовано структуру готовності майбутніх

учителів математики до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості, теоретично обґрунтовано систему підготовки майбутніх учителів математики до диференційованого навчання та модель її впровадження у процес професійної підготовки студентів вищих навчальних закладів, визначено педагогічні умови її реалізації. Формування готовності майбутнього учителя математики до диференційованого навчання орієнтується на інноваційні технології, поєднання сучасних досягнень педагогічної науки і практики підготовки фахівців, формування у майбутніх учителів навичок рівноправної взаємодії у структурі «учитель-учні-учень». Така структура передбачає глибоке вивчення педагогіки і психології та стимулювання усвідомлення того, що ці науки сприяють розвитку необхідних професійних здібностей щодо прояву альтруїзму, рефлексії, емпатії, саморозвитку тощо. Як один з пріоритетів структури, виділення практичної підготовки, бо саме вона в кінцевому рахунку визначає професіоналізм учителя. Структура передбачає багатогранний характер впливу учителя на учня з метою виховання його як соціальної особистості (спілкування, співпраця, допомога, моральність, людяність). Позитивним є розроблена автором система формування готовності майбутніх учителів математики до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості.

Дослідницею розроблено модель формування готовності майбутніх учителів математики до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості та виявлено педагогічні умови, які сприяють цьому процесу. Приємно вражає чітко виділення і визначення педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів математики до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості у тексті дисертації і у схематичному зображенні «Система формування готовності майбутніх учителів математики до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості», де їх схарактеризовано і відображено у процесі реалізації даної моделі. На формування позитивної навчальної мотивації впливає зміст занять, методика викладання, особистість викладача, стосунки в студентському колективі, змагання, досягнуті результати, деякі практичні емоційні прийоми (пряме включення лектора у ведення заняття, яскравий, образний приклад, застосування елементів неформальності, драматизації, використання гіперболізації, прийомів апеляції до авторитету, співпереживання, провокації, «несподіваного», спонукання студентів до прийняття рішення та ін.).

У третьому розділі «Результати експериментальної роботи» розкрито методику проведення формувального експерименту; показано використання можливостей науково-дослідної та самостійної роботи, різних видів практик, курсу «Підготовка майбутніх учителів математики до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості»; проаналізовано результати педагогічного експерименту.

Основні положення дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 031/137 від 02.06.2021 р.), Житомирського державного університету ім. Івана Франка (довідка № 157/223 від 10.06.2021 р.), Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини (довідка № 05/187 від 18.06.2021 р.).

На освітньо-кваліфікаційному рівні «бакалавр» з метою підготовки студентів до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості використовувалися можливості: а) науково-дослідної та самостійної роботи; б) різних видів педагогічних практик. У процесі розроблення дидактичного матеріалу враховувалась не тільки об'єктивна складність предметного змісту завдань, але і різні способи їх виконання. Для встановлення рівня навчальних досягнень студентів використовувались контрольні

процедури: тестові контрольні завдання, усні відповіді студентів, аналіз конкретних ситуацій, усний і письмовий аналіз проведеного уроку або інших видів занять, складання конспекту уроку, підготовка рефератів, підготовка доповідей і участь в науково-практичних студентських конференціях

Розроблена Синіцькою Н. В. система педагогічних практик була спрямована на ознайомлення студентів з особливостями навчальної та виховної роботи з учнями, навчально-методичного забезпечення освітнього процесу, а також на формування у студентів умінь і навичок організовувати та здійснювати диференційоване навчання, зокрема у школах сільської місцевості. На формувальному етапі педагогічного експерименту студенти склали контрольну (314 особи) й експериментальну (311 особа) групи. Освітній процес підготовки майбутніх учителів математики контрольної групи здійснювали за традиційною системою, експериментальної групи – з упровадженням визначених педагогічних умов формування готовності.

Оцінка ефективності реалізації професійної підготовки студентів до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості здійснювалася за допомогою неперервного моніторингу на всіх етапах дослідження.

Проаналізувавши результати дослідження, виявлено збільшення кількості студентів із високим рівнем сформованості готовності до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості в експериментальній групі на 6,25%, у контрольній – на 3,7%; із середнім рівнем в експериментальній групі – на 29,52%, у контрольній – на 5,93%; а також зменшення кількості студентів із базовим рівнем сформованості готовності до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості в експериментальній групі на 29,82%, у контрольній – на 4,17%; із низьким рівнем в експериментальній групі на 5,95%, у контрольній – на 5,26%.

Результати педагогічного експерименту перевірено за допомогою методів математичної статистики й доведено достовірну різницю між показниками рівнів сформованості готовності до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості наприкінці експерименту саме у студентів експериментальної групи порівняно зі студентами контрольної. Шляхом кореляційного аналізу виявлено тенденцію до посилення наприкінці експерименту взаємозв'язку окремих структурних компонентів готовності майбутніх учителів математики до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості в експериментальній і контрольній групах.

За результатами педагогічного експерименту зафіксовано переважаючу позитивну динаміку рівнів сформованості готовності до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості студентів експериментальної групи порівняно з аналогічними показниками студентів контрольної. Це засвідчує різнобічний позитивний вплив розробленої системи на сформованість готовності майбутніх учителів до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості.

Отже, вважаємо, що вірогідність результатів дослідження забезпечується його методологією, коректно визначеним науковим інструментарієм, апробацією основних положень на міжнародних, всеукраїнських, регіональних конференціях, кваліфіковано проведеним педагогічним експериментом, а також упровадженням одержаних результатів у чинну систему професійної підготовки майбутніх учителів математики.

Наукові результати, отримані Н. В. Синіцькою, базуються на ґрунтовному аналізі проблеми, використанні адекватних підходів до її вирішення, опрацюванні значного масиву літературних джерел та методичних матеріалів, власній авторській науковій позиції.

Додатки переконливо ілюструють зміст ґрунтовного педагогічного експерименту щодо вирішення поставлених завдань дослідження на різних етапах експериментальної роботи.

Одержані Синіцькою Н. М. результати мають беззаперечне значення для теорії і методики професійної освіти педагогів. Авторський курс «Підготовка майбутніх учителів математики до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості» має педагогічний потенціал не лише у професійній підготовці учителів математики.

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Основні теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи відображено у 9 публікаціях здобувача, серед яких: 4 відображають основні положення дисертації (1 стаття – у виданні, що внесено до міжнародних наукометричних баз Index Copernicus), 5 мають апробаційний характер, 1 додатково представляє результати дисертації.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації

Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою, змістом та оформленням він відповідає сучасним вимогам МОН України до кандидатських дисертацій. У тексті автореферату дисертації відображені основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого Н. В. Синіцькою дисертаційного дослідження. Зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи зміст представленого на захист дисертаційного дослідження, зазначимо окремі дискусійні питання та зауваження:

1. Автором в 1.1. представляється періодизація диференційованого навчання. Перший і другий період авторка розкрила в більшій мірі. А третій період (починаючи з 1970р.) (С.22 дисертації) був просто означений. На нашу думку можна було саме в цьому періоді визначити розквіт і не достатню увагу у різні роки до диференційованого навчання. Показати передовий педагогічний досвід тощо.

2. При розкритті питань категоріально-понятійного апарату дослідження дослідниця в наукових рядах не зовсім уважно віднеслась до написання ПІБ науковців. Так Н. М. Шахмаєв насправді є Миколою Михайловичем Шахмаєвим. Так зустрічається ще в деяких місцях роботи: Е.С.Рабунський – Є.С.Рабунський...

3. На нашу думку у процесі опитування респондентів про основні форми організації методичної роботи з учителями шкіл сільської місцевості (констатувальний експеримент, СС.50-53) увагу треба було звернути і на якість засвоєння знань з математики учнями сільської школи.

4. У 2.1. при аналізі ЗМІСТУ і СПЕЦИФІКИ диференційованого навчання варто було б проаналізувати зміст підручників з математики кількох авторів, за якими учні навчаються у школі, і зазначити можливість здійснення диференційованого навчання за різними авторськими підходами.

5. У схемі 2.1. першим, базовим етапом підготовки означено дисципліни педагогічного циклу (С.88). Хотілося б далі по тексту знайти які конкретно знання були засвоєні студентами з педагогіки для подальшого їх застосування при викладанні

математики. Хоча у III розділі знаходимо «Основний етап підготовки проходив на II-III курсах, причому, пов'язаний він переважно з формуванням *теоретичних основ готовності* майбутнього учителя математики до здійснення диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості»(С.121).

6. У тексті дисертації знаходимо розбіжності у кількості респондентів. Автор зазначає: «контрольна група – 314 студентів, експериментальна група – 311 студентів». У 2.3. на С.131. знаходимо «Експеримент здійснювався в ході вивчення майбутніми учителями математики дисциплін методичного і психолого-педагогічного циклів. Всього в експерименті брало участь 615 студентів.».

Висновок. Зроблені окремі зауваження і висловлені побажання не заперечують наукової цінності доробку Синіцької Наталії Вікторівни «Формування готовності майбутніх учителів математики до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості». Рецензована дисертаційна робота виконана вперше і є завершеним самостійним науковим дослідженням актуальної проблеми у галузі професійної освіти. І за актуальністю, змістом, обсягом, науковою новизною, обґрунтованістю наукових положень, достовірністю, практичним значенням, якістю оформлення та повнотою викладу дисертація «Формування готовності майбутніх учителів математики до диференційованого навчання учнів шкіл сільської місцевості» відповідає вимогам МОН України та пунктів 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.13 р., що дає підстави для присудження Синіцькій Наталії Вікторівні наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри фахових методик
та інноваційних технологій у початковій школі
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

О. А. Комар

Ректор Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини
доктор педагогічних наук,
професор

О. І. Безлюдний